

ISSN 0027-8084
UDK 808.61./.62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

XXXVIII/1–4

БЕОГРАД
2007

ДВА НАША ЈУБИЛЕЈА
Седамдесет пет година *Нашег језика*
и шездесет година Института

Имамо пријатну дужност да у овом броју *Нашег језика* проговоримо о два јубилеја. Навршава се седамдесет пет година од покретања часописа *Наш језик* и шездесет година од оснивања Института за српски језик САНУ. То је прилика да нашим читаоцима макар и у најкраћем представимо резултате које је постигао наш часопис, као и резултате које је за ових шездесет година рада постигао Институт.

1

Часопис *Наш језик* покренуо је 1932. године академик Александар Белић. Било је то време када се српски језик вуковског типа развио у модеран књижевни језик, способан да прати друштво у свим областима његовог живота. Сјетићемо се да је он такав постао већ почетком двадесетог вијека, за које вријеме се везује тзв. београдски стил. Сасвим је разумљиво да је поред постојећих часописа *Српски дијалектолошки зборник* (1905) и *Јужнословенски филолог* био потребан један часопис који би се бавио првенствено проучавањима српског књижевног језика и питањима језичке културе. Такву потребу образложило је Уредништво у првом броју: „Наш програм је врло прост и разумљив: ширење у што већој мери међу претставницима нашег образованог друштва правилних погледа о нашем књижевном језику и о језику уопште; изношење сметњи његову правилноме развитку и предлагање онога чиме би се каква неправилност или језичка погрешка могла заменити“¹.

¹ *Наш језик* I, стр. 2. У време покретања часописа било је на снази српско-хрватско језичко заједништво. Тако се задатак који је пред часопис стављен тицао српскохрватског књижевног језика. О томе пише А. Белић у раду „Српскохрватски књижевни језик“, који је објавио одмах иза уводне ријечи. На једном мјесту у том чланку он каже: „Према томе, дух књижевног језика Вукова, у којем се огледа дух народног језика који је узет за основицу књижевног језика, и данас је основни критериј правилног књижевног језика“, стр. 5.

До Другог свјетског рата изашло је седам годишта *Нашег језика* и прва свеска осмог. У њему су сарађивали лингвисти из Београда и других центара. Александар Белић је имао прилоге у свакоме годишту. Са почетком Другог свјетског рата и овај часопис је престао излазити.

Први послератни број *Нашег језика* изашао је тек 1949. године. Сада је издавач био Институт за српски језик САНУ, а уредник је опет био академик Александар Белић. Часопис није промијенио своју концепцију; опет је покренут као часопис за питања књижевног језика и језичке културе. У уводној ријечи уредништва стоји и ово: „Наш се књижевни језик са успехом развија више од сто година. Његове је основе ставио Вук Караџић, а утврдио их Ђура Даничић. Али никада, ни у једном језику, такви основи нису остајали стални за сва времена. Таква су само начела на којима су они засновани, докле се и они под каквим нарочитим околностима не би изменила. (...) Сем свега овога, наш ће часопис продужити и даље да тумачи особине нашег језика, да исправља грешке и недоследности у штампаним текстовима и говорном књижевном језику, да подиже љубав према језичким испитивањима уопште и подстиче неговање лепе и правилне речи. У језику се огледа и живот и култура једног народа...“ (стр. 3 и 5). У часопису су објављивани радови који се односе на савремени српски (српскохрватски) књижевни језик. Исто тако, објављивани су радови посвећени његовању језичке културе. У *Нашем језику* је постојала рубрика „Језичке поуке“, у којој су стручњаци указивали на различите случајеве одступања од норме књижевног језика и нудили савете читаоцима у вези са недоумицама око разних проблема. Ова корисна рубрика доприносила је да *Наш језик* буде привлачан међу учитељима и наставницима у школи, али и у новинским и другим издавачким кућама и међу свима оним који су водили рачуна о чистоти и љепоти свога језичког израза. С временом су се сличне рубрике почеле појављивати у дневним и недељним листовима, па је ова рубрика изгубила један број читалаца, али би вриједило размислити о томе да она буде опет враћена, можда у нешто другачијој форми. То је посебно постало актуелно данас, након што је престао да излази часопис за језичку културу *Језик данас*.

У *Нашем језику* сарађивали су лингвисти из различитих културних центара Југославије, све до њеног растакања. Не само да је академик Александар Белић уређивао часопис до своје смрти (1960) него је био и један од најактивнијих писаца прилога². После Белићеве смрти уредник часописа био је академик Михаило Стевановић, од књиге Х/3–4 до књиге XXI/1–2. Од књиге XXI/3 до књиге XXX уредник је био академик Митар Пешикан, а од XXX до XXXVI књиге часопис је уређивао проф. др Мирослав Николић. Часопис је успио да у послератном периоду одржи уједначено излагање и да одржи у основи концепцију коју су му намијенили његови покретачи.

² Тако је утврђено да је А. Белић објавио у *Нашем језику* прилоге у 96 свезака од 99, колико их је изашло за његова живота — М. Стевановић у *Наш језик* н. с. Х/3–6, 69.

2

Институт за српски језик Српске академије наука и уметности основан је 15. јула 1947. године³. Наиме, 30. јуна 1947. године објављен је Закон о Српској академији, којим је предвиђена реорганизација ове највише научне установе. Тада су основани њени институти, међу њима Институт за српски језик, са задатком да изграђују научне кадрове и реализује велике научне пројекте. Институт је у складу са закључцима Новосадског договора из 1954. године преименован у Институт за српскохрватски језик марта 1958. године. Године 1992. поново је вратио првобитан назив Институт за српски језик Српске академије наука и уметности. Институт је унеколико мијењао свој правни статус: до 1961. године био је Академијин институт, тада Влада Народне Републике Србије својом одлуком проглашава институте самосталним установама. Институт у свом називу тада нема име САНУ. Он се поново вратио у састав САНУ 1992. године, дакле опет је постао Институт за српски језик САНУ. Ове промене статуса нису се битно одражавале на програмску оријентацију Института: он је и даље био програмски чврсто везан за САНУ.

Први директор Института био је академик Александар Белић, који је на тој дужности остао све до смрти 1960. године. Институт је преузео, као један од најважнијих својих задатака, послове Лексикографског одсека на изради великог рјечника, чија је прва књига изашла 1959. године под називом *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*. Седамнаеста књига је изашла 2006. године. Око овога пројекта, чији назив је данас *Лингвистичка истраживања савременог српског језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика*, који се одвијао у најтјешњој сарадњи са Српском академијом наука и уметности, окупљао се највећи број сарадника Института.

Већ од самог почетка постојања Институт има шири програм рада од израде великог рјечника. Поред развоја научног подмлатка (Институт додељује стипендије талентованим студентима српског језика), у Институту су се реализовали и други научни пројекти. Као један од главних задатака у научном раду Института дијалектолошки рад је назначен још приликом преговора о његовом оснивању⁴, и у Институту је требало спремати дијалектолошку грађу за дијалектолошки атлас српскохрватског језика. Поред овога, у Институту је био и ономастички пројекат. Велики број младих сарадника школован је управо за обављање послова на овим научним пројектима. Данас се у Институту за српски језик, а у сарадњи са САНУ, реализује пројекат *Дијалекто-*

³ У раду „Тридесет година рада Института за српскохрватски језик“ (*Наш језик* XXIII/3–4) Бранислава Аранђеловић-Живковић, очито грешком, наводи као датум оснивања Института 15. јуни 1947. У другим прегледаним изворима наводи се 15. јули, нпр., *Годишњак САНУ LIV* (1947), стр. 38; *Годишњак САНУ LV* (1948), стр. 39, итд., као и Ирена Грицкат у обимној студији „Наука о језику у делатности Академије“ у *Гласу САНУ CCCLXXIX*, књ. 15 (1996), стр. 58.

⁴ И. Грицкат, наведено дјело, 64.

лошка истраживања српског језичког просјора, у оквиру кога се ради и *Српски дијалекатски атлас*.

Институт је посвећивао пажњу и другим научним областима, можда не у истој мјери као овим набројаним. Резултати тих истраживања публиковани су у редовним публикацијама које је Институт издавао — сам или са Српском академијом наука и уметности. То су (поред *Српског дијалектолошког зборника*) *Јужнословенски филолог* и *Наш језик*. У Институту су била штампана и посебна издања, а касније је покренута едиција *Библиотека Јужнословенског филолога*. Све ове публикације излазе и данас. Часописи су добили обиљежје редовних годишњих публикација. Поред ових, данас су покренуте још двије редовне публикације: *Лингвистичке актуелности* и *Монографије*, а повремено се објављују поједина дјела у сарадњи са другим издавачима.

Потребе су налагале да се у Институту заснивају и други дугорочни научни пројекти како би систематско изучавање српског језика постало свеобухватније. Тако је 1971. године у сарадњи са САНУ у Институту основан и старословенистички одсек, у коме се реализује пројекат *Обрада старих српских синоеника и израда Речника црквенословенског језика српске редакције и Српског јеванђељског речника*. Године 1983, опет на предлог Одељења језика и књижевности САНУ, основан је етимолошки одсек. У њему се реализује пројекат *Етимолошка истраживања српског језика и израда Етимолошког речника српског језика*. Поново је кадровски ојачан одсек за дијалектологију, у коме је заснован пројекат *Дијалектолошка истраживања српског језичког просјора*, у оквиру кога се ради *Српски дијалекатски атлас* и *Српски ономастички речник*. Од почетка 2006, у сарадњи са Одељењем језика и књижевности САНУ, на предлог Одбора за стандардизацију српског језика, основан је и одсек за савремени српски језик и покренут дугорочни пројекат *Опис и стандардизација савременог српског језика*. Како је већ истакнуто, сви одсеци раде у тесној сарадњи са Одељењем језика и књижевности САНУ: или пројектима у Институту руководе дописни чланови САНУ или раде под надзором одбора САНУ. Програмска политика Института усаглашава се са САНУ и кроз рад Научног већа Института, у чијем саставу су и њени представници. Исто тако, сагласност на годишње планове рада даје и Одељење језика и књижевности САНУ.

Овде су дате само неке напомене о *Нашем језику* и Институту за српски језик САНУ поводом значајних датума. Позната ситуација у нашој земљи није омогућавала да се обиљежи педесет година рада Института, па ће у децембру ове године бити научним скупом обиљежено шездесет година његовог постојања. То ће бити и прилика да се и о постигнутим резултатима у Институту, као и о његовим часописима — па и о *Нашем језику*, каже и више.

С. Танасић